

340. *Nuphar lutea* (L.) Smith — Կովոռ դեղին — Кувшинка желтая

CR B 1 ab(iii) + 2 ab(iii)

© www.honeysomeaquaticnursery.co.uk

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի
հերբարիումի նյութեր
Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.
Тахтаджян А.Л. 1954. Род *Nuphar*.
Флора Армении, 1: 116, 119. Ереван.
Красная книга Армянской ССР. 1989: 170. Ереван.
Կազմող՝ Ն. Խանճյան
Compiler N. Khandjyan

Կարևորագույն: Արևիկական վիճակում գտնվող տեսակ է: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 10 քառ. կմ-ից պակաս է:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 0՝ անհետացած տեսակ կարգավիճակով: Վերջերս Ախուրյան գետի հին հունում հայտնաբերվել է մի փոքր պահպանված պոպուլյացիա:

CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում բացակայում է:

Նկարագրություն: Բազմամյա կոճղարմատավոր ջրային բույս՝ ջրի մակերեսին լողացող, խաշոր լայն էլիպսոս, հիմքում՝ սրտաձև տերևներով: Մողիկները՝ միայնակ, ջրի մակերեսից մի փոքր բարձրացող: Բաժակաբերքերը՝ 5, դեղին: Պսակաբերքերը՝ փոքր, նեղ, երկարավուն, բազմաթիվ, աստիճանաբար ստեղծների փախակերպվող, բոլորը պայտուրածն դասավորված: Պսակը՝ հատաստադանման, յորձնային, օղային պղպրջակներ կրող պերիկարպով՝ պտղապատով:

Տարածում: Հանդիպում է միայն Վերին Ախուրյանի ֆլորիստիկական շրջանում (Արփա լճի և Ախուրյան գետի ավազաններ): AOO՝ 8 քառ. կմ, լոկալիտետը՝ 1: Ընդհանուր առեւթուր, բացի Հայաստանից, ընդգրկում է Նախակովկասը, Արևմտյան և Արևելյան Անդրկովկասը, Եվրոպան, Սիբիրը, միջերկրածովյան ավազանը, Փոքր և Միջին Ասիան:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է վերին լեռնային գոտում ծ. մ. 1800–2000 մ բարձրությունների վրա, լճերում, չհոսող և դանդաղահոս ջրերում: Մողկում է հունիս–հուլիս սմիխներին, պտղաբերում՝ հուլիս–օգոստոսին: Գեղագրության տեսակ է, դեղաբույս:

Սահմանափակող գործոններ: Ջրի մակարդակի փոփոխում, տարածքի ցամաքացում, հազվագյուտություն, կլիմայի փոփոխություն, անբնական գործոնների ազդեցություն:

Պահպանության միջոցառումներ: Աճեցվածքները պահպանվում են «Արփի լիճ» ազգային պարկի տարածքում: Անհրաժեշտ է կազմակերպել հետազոտական աշխատանքներ նոր աճեցվածքներ հայտնաբերելու համար, իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Critically endangered species. The extent of occurrence and the area of occupancy are less than 10 km².

In the first edition of the Red Data Book of Armenia it was included under Category 0: Apparently disappearing species. New small population was found recently in the Basin of Akhuryan River.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Perennial aquatic rhizomatous herb. Leaves floating, broadly elliptic, cordate at base. Flowers solitary, elevated on water surface. Sepals 5, bright yellow. Tepals numerous, small, narrow, spirally arranged, gradually turning into numerous stamens. Fruit bacciform, with slimy pericarp, containing air bubbles.

Distribution. In Armenia it grows only in Upper Akhuryan floristic region (basins of Lake Arpa and the river Akhuryan). AOO is 8 km², the number of locations is 1. Besides Armenia the main area of distribution includes Ciscaucasia, West and East Transcaucasia, Europe, Siberia, Mediterranean Sea basin, Asia Minor and Middle Asia.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in upper mountain belt, at the altitudes of 1800–2000 meters above sea level, in the lakes, in stagnant and slow-flowing waters. Flowering from June to July, fruiting from July to August. This is a decorative species, medicinal herb.

Limiting factors. Change of water level, drainage of the territory, climate change, influence of anthropogenic factor.

Conservation actions. The conservation of the population may be implemented in “Arpi Lake” National Park. Necessary: monitoring of the population state, search of new habitats.

341. *Nymphaea alba* L. — Ջրաշուշան սպիտակ — Кувшинка белая

EN B 1 ab(iii) + 2 ab(iii)

© Կամիլլա Թամանյան
© Kamilla Tamanyan

Կարեգործիք: Վտանգված տեսակ է: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 500 քառ. կմ-ից պակաս է: Նախկինում՝ մինչև 1930 թ., աճում էր նաև Ապարանի ֆլորիստիկական շրջանում, Մարմարիկ գետի միջին հոսանքի ողողատներում գետի զարնանային վարարումներից առաջացած փոքրիկ լճակներում: Այստեղ տեսակը ոչնչացել է բնական և մարդածին գործոնների բացասական ազդեցության հետևանքով:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 3՝ կրճատվող տեսակ կարգավիճակով:

CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում բացակայում է:

Նկարագրություն: Բազմամյա կոճարմատավոր ջրային բույս է: Տերևները՝ խոշոր կլորավուն կամ բուլի, ծված, հիմքում՝ սրտաձև, ինչպես նաև ծաղիկները՝ ջրի մակերեսին լողացող: Ծաղիկները՝ միայնակ, խոշոր՝ 14–16 (20) սմ տրամագծով: Բաժակաթերթերը՝ 4, հազվադեպ 3 կամ 5: Պսակաթերթերը՝ սպիտակ, բազմաթիվ, աստիճանաբար առջևների փոխակերպվող, բոլորը՝ պարտրածն դասավորված: Պտուղը՝ հատապտղաման, սերմերը՝ օղային պղպղջակներ կրող արիլոսով՝ սերմնարկիկնոցով:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է միայն Լոռու ֆլորիստիկական շրջանում (Լոռու սարահարթի լճակներ, Ստեփանավանի և Տաշիրի միջև): ԵՕՕ՝ 330 քառ. կմ, ԱՕՕ՝ 16 քառ.կմ, լոկալիտետները՝ 3: Ընդհանուր արևայր, բացի Հայաստանից, ընդգրկում է Նախակովկասը, Արևելյան Անդրկովկասը, Սկանդինավյան թերակղզին, Եվրոպան, միջերկրածովյան ավազանը, Փոքր Ասիան:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոգենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է միջին լեռնային գոտում ծ. մ. 1400–1900մ բարձրությունների վրա, լճերում, չհոսող ջրերում: Ծաղկում է հունիս–հուլիս ամիսներին, պտղաբերում՝ հուլիսին–օգոստոսին: Գեղազարդային տեսակ է, ներկատու, կոճարմատն օգտագործվում է նաև ժողովրդական բժշկության մեջ:

Մահմանափակող գործոններ: Հազվագյուտություն, կլիմայի փոփոխություն, անբրոպոգեն գործոնների բացակայություն:

Պահպանության միջոցառումներ: Պահպանության միջոցառումներ չեն իրականացվում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ, ստեղծել նոր ԲՀՊՏ Լոռու մարզում:

Category. Endangered species. The extent of occurrence and the area of occupancy are less than 500 km². It also grew in Aparan floristic region up to 1930s: in the small lakes arisen from spring floods of Marmarik river. The species disappeared from this region because of negative impact of natural and anthropogenic factors.

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 3: Reducing species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Perennial rhizomatous aquatic herb. Leaves floating, broadly elliptic or rounded, cordate at base. Flowers solitary, large, 14–20 cm in diameter, floating. Sepals 3–5. Petals white, numerous, spirally arranged, gradually turning into stamens. Fruit bacciform, ripening under the water. Seeds with spongy arillus, containing air bubbles.

Distribution. In Armenia it occurs only in Lori (the lakes of Lori Plateau, between Stepanavan and Tashir) floristic region. EOO is 330 km², AOO is 16 km², the number of locations is 3. Besides Armenia the general area of distribution includes Ciscaucasia, East Transcaucasia, the Scandinavian Peninsula, Europe, Mediterranean Sea basin, Asia Minor.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in middle mountain belt, at the altitudes of 1400–1900 meters above sea level, in the lakes, in stagnant waters. Flowering from June to July, fruiting from July to August. Decorative species, the rhizomes of which are used in folk medicine.

Limiting factors. Climate change, influence of anthropogenic factor.

Conservation actions. No conservation actions. Necessary: monitoring of the population state, establishment of new specially protected area in Lori region.

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի
հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.

Тахтаджян А.Л. 1954. Род *Nymphaea* L.

Флора Армении, 1: 116–117. Ереван.

Красная книга Армянской ССР. 1989: 170. Ереван.

Ханджян Н.С. 1985. Флора бассейна реки Мармарик (Армянская ССР). Флора, растительность и растительные ресурсы Армянской ССР. 1989: 62–81. Ереван.

Կազմող՝ Ն. Խանձյան

Compiler N. Khandjyan

342. *Chamaenerion dodonaei* (Vill.) Kost. — Նեղաբերկի Դոդոնի — Хаменерион Додона
$$EN^* B \ 1 \ ab(iii) + 2 \ ab(iii)$$

© Ամադեյ Տրնկոչի
© Dr. Amadej Trnkoczy

Մկզբնաղբյուրներ\References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի
 Խերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.
Аветисян В. Е. 1973. Род *Epilobium*. Флора Армении, 6:
153. Ереван.

Կազմող՝ Ժ. Ա. Հակոբյան
Compiler Zh. A. Hakobyan

Հավեցողիա: Վտանգված տեսակ է: Հայտնի է մեկ պոպուլյացիա 10 քառ. կմ–ից պակաս տարածման է բնակության շրջանների սակերեռով: Սպառնալիքի կատեգորիան իյեցվել է մինչև EN, քանի որ տեսակի հիմնական տարածման շրջանը գտնվում է Հայաստանի սահմաններից դուրս:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ
ընդգրկված չէր:

Ընդգրկված չէ CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում:

Նկարագրություն: Բազմամյա բույս՝ մինչև 60 սմ բարձրությամբ: Տերևները՝ գծալիմ նշտաբաձև, մերկ կամ տակից առնետմ թափուտ: Պսակաթերթերը՝ վարդագույն: Առէջները՝ 8, որոնցից 4 ավելի կարծ, դասավորված մեկ շարքով: Սռնակը՝ թեթևակի առէջներից երկար:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է Լոռու ֆլորիստիկական շրջանում (Ստեփանավան, Տաշիր): AOO 8 քառ. կմ է, լույսի-տեղի՝ 1: Հայաստանից բացի, աճում է Նախակովկասում, Արևելյան Կովկասում, Արևմտյան և Կենտրոնական Անդրկովկասում, Միջին և Հարավային Եվրոպայում, միջերկրածովյան ավազանի երկրներում, Փոքր Ասիայում:

Կենսաբանական, Էկոլոգիական և Ֆիզիոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է վերին լեռնային գոտում, ծ. մ. 1700–2300 մ բարձրությունների վրա, խոնավ տեղերում, գետերի ափերին: Չաղկում է մայիս–հուլիս ամիսներին, պտղաբերում՝ օգոստոս–սեպտեմբերին:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ գյուղատնտեսական հանդակների համար աճելավայրերի յուրացման հետևանքով:

Պահպանության միջոցառումներ: Պահպանություն չի իրականացվում: Անհրաժեշտ է իրականացնել հետազոտական աշխատանքներ՝ պոպուլյացիայի ծավալը և կառուցվածքը ճշտելու և նոր աճելու ցիկլերը հայտնաբերելու համար, պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Endangered species. One sub-population is known. The extent of occurrence and the area of occupancy are less than 10 km². Since the main area of distribution is situated beyond the borders of Armenia, the category of threat has been downgraded to EN.

It was not included in the first edition of the Red Data Book of Armenia.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Perennial herb, up to 60 cm. Leaves linear-lanceolate, glabrous or from below adpressed pilose. Petals pink. Stamens 8; 4 of them are shorter, in 1 row. Style slightly longer than stamens.

Distribution. In Armenia it occurs only in Lori (Stepanavan, Tashir) floristic region. AOO is 8 km², the number of locations is 1. Besides Armenia the general area of distribution includes Ciscaucasia, East Caucasus, West and Central Transcaucasia, Middle and South Europe, countries of the Mediterranean Sea basin, Asia Minor.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in upper mountain belt, in wetlands, along river banks. Flowering from May to July, fruiting from August to September.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by habitat development for arable lands.

Conservation actions. No conservation actions. Necessary: survey on population numbers and range, search of new habitats, monitoring of the state of the population.

VU* B 1 ab(ii,iii,iv) + 2 ab(ii,iii,iv)

© Էլեոնորա Գաբրիելյան
© Eleonora Gabrielyan

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի
հերբարիումի նյութեր
Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.
Аверьянов Л.В., Нерсисян А.А. 2001. Род Cephalanthera.
Флора Армении, 10: 171–176. Liechtenstein.
Красная книга Армянской ССР. 1989: 173. Ереван.
Renz J. 1978. Cephalanthera. Flora Iranica, 126: 23–31.
Graz.
Renz J., Taubenheim, G. 1984. Cephalanthera. Flora of
Turkey, 8: 457–462. Edinburgh.
Վազմով՝ Ա. Ա. Ներսիսյան
Compiler A. A. Nersisyan

Կարեգործիք: Խոցելի տեսակ է: Հայտնի է մեկ պոպուլյացիա, 500 քառ. կմ-ից պակաս տարածման և բնակության շրջաններով: Սպառնալիքի կատեգորիան նվազեցվում է մինչև VU, քանի որ պոպուլյացիան սահմանակից է Իրանում աճող պոպուլյացիայի հետ:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր (որպես *C. epipactioides* Fisch. & C.A.Mey.) 2 կարգավիճակով՝ հազվագյուտ տեսակ:

Ընդգրկված է CITES-ի կոնվենցիայի հավելվածում որպես Orchidaceae ընտանիքի ներկայացուցիչ:

Բեռնի կոնվենցիայի հավելվածում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Բազմամյա ստորգետնյա կոճղարմատով խոտաբույս՝ 20–40 սմ բարձրության: Ջարգացած տերևները՝ 4 սմ երկարության, սակավաթիվ: Շաղկենները՝ վարդագույն կամ սպիտակավուն: Շաղկի շուրթը՝ լայնակի նեղացումով, կարճ բութ խթանով: Մերմնարանը՝ հիմքի մոտ ոլորված, նստադիր, ինչպես և պտուղը վերև ուղղված: Գեղազարդային արժանիքներով օժտված տեսակ է:

Տարածում: Հայաստանում աճում է Մեղրու ֆորքստիկական շրջանում (Վահրավար, Լիճքվազ): AOO 12 քառ. կմ է, լոկալիտներ՝ 1: Հայաստանից բացի աճում է Հյուսիս-արևմտյան և Արևելյան Անդրկովկասում, Նախիջևանում, Անատոլիայում, Հյուսիսային Սիրիայում, Հյուսիսային Իրաքում և Արևմտյան Իրանում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոգենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է միջին լեռնային գոտում, ծ. մ. 1100–1700 մ բարձրությունների վրա, անտառներում, կրաքարային տեղերում: Շատկում է մայիս–հունիս ամիսներին, պտուղներում՝ հունիս–հոկտեմբերին:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ կապված անտառների հատումների և անտառտնտեսական աշխատանքների, ինչպես նաև որպես գեղազարդային բույս չափազանց շատ հավաքելու հետ:

Պահպանության միջոցառումներ: Պոպուլյացիայի մի մասը պահպանվում է «Արևիկ» ազգային պարկի սահմաններում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Vulnerable species. One sub-population is known. The extent of occurrence and the area of occupancy are less than 500 km². The category is downgraded to VU since the population borders on the one situated in Iran.

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia (as *C. epipactioides* Fisch. & C.A.Mey.) under Category 2: Rare species.

It is included in the Annex of CITES as representative of Orchidaceae family. It is not listed in the Annexes of the Bern Convention.

Description. Perennial herb 20–40 cm, with underground rhizome. Developed leaves few, less than 4 cm. Flowers pink or whitish; labellum divided by lateral constriction into 2 parts, with short obtuse spur. Ovary at base twisted, sessile, upright. Fruit upright. High ornamental plant.

Distribution. In Armenia it is found in Meghri (Vahravar, Lichkvaz) floristic region. AOO is 12 km². Locations are 3. The general area of distribution includes South-West and East Transcaucasia, Nakhichevan, Anatolia, North Syria, North Iraq and West Iran.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in middle mountain belt, at the altitudes of 1100–1700 meters above sea level, in the forests. Flowering from May to June, fruiting from June to July.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by forest devastation (timber cuttings), as well as excessive collection as ornamental plant.

Conservation actions. The part of population is situated on the territory of “Arevik” National park. Necessary: monitoring of the population state.

344. *Corallorhiza trifida* Châtel. — Կորալորիզ եռարժան — Ладьян трехнадрезанный

CR B 1 ab(ii,iii,iv) + 2 ab(ii,iii,iv)

© www.em.ca

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր
Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.
Аверьянов Л. В., Нерсисян А. А. 2001. *Corallorhiza*.
Флора Армении, 10: 225. Liechtenstein.
Красная книга Армянской ССР. 1989: 173. Ереван.
Renz J., Taubenheim G. 1984. *Corallorhiza*.
Flora of Turkey, 8: 552. Edinburgh.
Կազմող՝ Ա. Ա. Ներսիսյան
Compiler A. A. Nersisyan

Կարեգորիա: Կրիտիկական վիճակում գտնվող տեսակ է: Հայտնի է 1977 թ. կատարված միակ հավաքով: Տարածման և բնակության շրջանի մակերեսը՝ 10 քառ. կմ–ից պակաս է: Տեսակը աճում է միայն վշատերև անտառներում, որոնք Հայաստանի անտառների աննշան մասն են կազմում:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 0 կարգավիճակով՝ անհետացած տեսակ:

Ընդգրկված է CITES–ի կոնվենցիայի հավելվածում որպես Orchidaceae ընտանիքի ներկայացուցիչ:

Բույսի կոնվենցիայի հավելվածում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Բազմամյա առանց քլորոֆիլի օրիգատ միկտրոֆի խոտաբույս՝ 10–25 սմ բարձրությամբ: Կոճղարմատը՝ կարճ կորարևման՝ առանց արմատների: Ծաղկակիցները սերմնարանից կարճ: Ծաղիկները՝ 3–10 հատ: Ծաղկապատի եզրային արտաքին մասերը՝ ներքև թերված և միացած՝ առաջացնելով թմբիկ: Շուրթը՝ եզրերից առամիկներով:

Տարածում: Հայաստանում աճում է միայն Իջևանի ֆյուրիստիկական շրջանում (Վանաձորի շրջակայք): АОО 4 քառ. կմ է, լոկալիտետը՝ 1: Ընդհանուր արեալը ընդգրկում է Կովկասը, բացի Նախակովկասից և Թալիշից, Եվրասիայի արկտիկական և բարեկատր շրջանները և Հյուսիսային Ամերիկան:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է միջին լեռնային գոտում, ծ. մ. 1300–1800 մ բարձրությունների վրա, վշատերև անտառներում: Ծաղկում է հունիս ամսին, պսոդաբերում՝ հուլիսին:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ անտառանտեսական և ռեկրեացիոն գործունեության արդյունքում:

Պահպանության միջոցառումներ: Պահպանություն չի իրականացվում: Անհրաժեշտ է իրականացնել հետազոտական աշխատանքներ՝ պոպուլյացիայի ծավալը և կառուցվածքը ճշտելու և նոր աճելավայրեր հայտնաբերելու համար, պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Critically endangered species. Only one collection (1977) is known. The extent of occurrence and the area of occupancy are less than 10 km². The species grows in coniferous forests which make only the small part of the forests of Armenia.

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 0: Apparently disappearing species.

It is included in the Annex of CITES as representative of Orchidaceae family.

It is not included in the Annexes of the Bern Convention.

Description. Achlorophyllous, obligate mycotrophic perennial herb. Rhizome short, articulate, coral-shaped, without roots. Stems 10–25 cm. Flowers 3–10. Bracts shorter than ovary. Lateral external perianth segments recurved and connected forming a tubercle. Labellum dentate at margins.

Distribution. In Armenia it grows only in Idjevan floristic region (surroundings of Vanadzor). АОО is 4 km², the number of locations is 1. Besides Armenia the general area of distribution includes the Caucasus, arctic and temperate regions of Eurasia and North America.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in middle mountain belt, at the altitudes of 1300–1800 meters above sea level, in coniferous forests. Flowering in June, fruiting in July.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by forestry and recreational activities.

Conservation actions. No conservation actions. Necessary: survey on population numbers and range, search of new habitats, monitoring of the state of the population.

345. *Epipogium aphyllum* Sw. — Էպիպոգիում անտերև — Надбородник безлистный

EN B 1 ab(i,ii,iii,iv) + 2 ab(i,ii,iii,iv)

© Բերնդ Հայնոլդ
© Bernd Haynold

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի
հերբարիումի նյութեր
Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.
Аверьянов Л., Нерсисян А. 2001. Род *Epipogium*. Флора
Армении, 10: 221–223. Liechtenstein.
Красная книга Армянской ССР. 1989: 177. Ереван.
Renz J. 1978. *Epipogium*. Flora Iranica, 126: 19–20. Graz.
Renz J., Taubenheim G. 1984. *Epipogium*.
Flora of Turkey, 8: 470–471. Edinburgh.
Վազմու՝ Ա. Ա. Ներսիսյան
Compiler A. A. Nersesyan

Վարկագրիա: Վտանգված տեսակ է: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 500 քառ. կմ-ից պակաս է:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 1 կարգավիճակով՝ ոչնչացման սպառնալիքի ենթակա տեսակ:

Ընդգրկված է մաս CITES-ի կոնվենցիայի հավելվածում որպես Orchidaceae ընտանիքի ներկայացուցիչ:

Բեռնի կոնվենցիայի հավելվածում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Բազմամյա օրիգատ միկոտրոֆ առանց քլորոֆիլի խոտաբույս՝ 10–20 սմ բարձրությամբ: Կոճղարմատը՝ կարճ մատիկ կորալանման բարակ ստորոնեղով: Ծաղկակիր ընձյուղները՝ մերկ, հաստ: Ողկույզը՝ սկզբում ներքև թեքված, հետագայում՝ ուղիղ: Ծաղիկները՝ դեղնավուն, հոտավետ: Խթանը՝ հաստ, բութ, բաց-մանուշակագույն:

Տարածում: Հայաստանում աճում է Իջևանի (Դիլիջանի շրջակայք) և Լոռու (Մաեփանավանի շրջակայք) ֆորիստիկական շրջաններում: EOO 205 քառ. կմ է, AOO՝ 12 քառ. կմ, լոկալիտետները՝ 2:

Ընդհանուր առմամբ տեսակը տարածված է ամբողջ Եվրասիայում: **Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիզոլոգիական առանձնահատկություններ:** Աճում է միջին լեռնային գոտում, ծ. մ. 1300–1700 մ բարձրությունների վրա, սավերոտ անտառներում, հումուսով հարուստ հողերի վրա: Ծաղկում է հուլիս–օգոստոս ամիսներին, պտղաբերում՝ օգոստոս–հոկտեմբերին:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, մասնատված արեալ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ կապված անտառտնեսական գործունեության (անտառների հատում) հետ, ռեկրեացիոն արդյունք:

Պահպանության միջոցառումներ: Պոպուլյացիաներից մեկը պահպանվում է «Դիլիջան» ազգային պարկի տարածքում: Անհրաժեշտ է կազմակերպել հետազոտական աշխատանքներ նոր աճելավայրեր հայտնաբերելու համար, իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Endangered species. The extent of occurrence and the area of occupancy are less than 500 km².

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 1: Endangered species.

It is included in the Annex of CITES as representative of Orchidaceae family.

It is not included in the Annexes of the Bern Convention.

Description. Achlorophyllous, obligate mycotrophic rootless perennial herb with short, fleshy, coral-shaped rhizome and thin stolons. Flower stalks 10–20 cm, glabrous, thick. Raceme at early stages nodding, then straight. Flowers yellowish, fragrant. Spur thick, obtuse, light violet.

Distribution. In Armenia it occurs only in Idjevan (surroundings of Dilidjan) and Lori (surroundings of Stepanavan) floristic regions. EOO is 205 km², AOO is 12 km², the number of locations is 2. The species is distributed in the whole of Eurasia.

Ecological, biological and phytocenological peculiarities. Grows in middle mountain belt, at the altitudes of 1300–1700 meters above sea level, in forests, on the soils rich in humus. Flowering from July to August, fruiting from August to October.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, fragmented distribution, loss/degradation of habitats caused by forestry activities (deforestation) and recreational trampling.

Conservation actions. One of the populations is situated in “Dilidjan” National Park. Necessary: monitoring of the state of the populations, search of new habitats.

346. *Listera ovata* (L.) R.Br. — Երկրերնի ձվաձև — Тайник яйцевидный

CR B 1 ab(ii,iii,iv) + 2 ab(ii,iii,iv)

© Ջոն Կրելլին
© John Crellin

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր
Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.
Аверьянов Л. В., Нерсисян А. А. 2001. Род *Listera*. Флора Армении, 10: 178–180. Liechtenstein.
Красная книга Армянской ССР. 1989: 178. Ереван.
Renz J. 1978. *Listera*. Flora Iranica, 126: 17–18. Graz.
Renz J., Taubenheim G. 1984. *Listera*. Flora of Turkey, 8: 455–456. Edinburgh.
Հավանող՝ Ա. Ա. Ներսիսյան
Compiler A. A. Nersisyan

Կարեգործիչ: Կրիտիկական վիճակում գտնվող տեսակ է: Հայտնի է մեկ պոպուլյացիա: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 10 քառ. կմ–ից պակաս է: Տեսակի աճելավայրերը կարող են առժեղ անտառտնտեսական գործունեության պատճառով:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 2 կարգավիճակով՝ հազվագյուտ տեսակ:

Ընդգրկված է CITES–ի կոնվենցիայի հավելվածում որպես Orchidaceae ընտանիքի ներկայացուցիչ:

Բեռնի կոնվենցիայի հավելվածներում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Բազմամյա կարճ կոճղարմատով խոտաբույս՝ 25–60 սմ բարձրության: Յողունները՝ տերևներից վերև գեղձային թափուությամբ: Ձարգացած տերևները՝ 2, էլիպսաձև, 5–10 սմ երկարության, 3–8 սմ լայնության, հակադիր մոտեցած ցողունի կենտրոնում: Մաղիկները՝ կանաչավուն: Շուրթը՝ դեղնավուն կանաչ, հակասեպաձև, զագաթում խոր երկհատված: Բարձրարժեք գեղազարդային բույս է:

Տարածում: Հայաստանում աճում է Իջևանի ֆորիատիկական շրջանում (Իջևանի շրջակայք): AOO 8 քառ. կմ է, թվալիակա՝ 1: Հայաստանից բացի, աճում է Կովկասում, Եվրասիայում, Ասիայի սառն և քարեխառը շրջաններում, ներմուծվել է Հյուսիսային Ամերիկա:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է ստորին լեռնային գոտում, ծ. մ. 700–1200 մ բարձրությունների վրա, հաճախեմու և հաճախեմու–կաղնու անտառներում: Մաղկում է հունիս ամսին, պտղաբերում՝ հունիս–հուլիսին:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ կապված անտառտնտեսական գործունեության հետ:

Պահպանության միջոցառումներ: Պահպանություն չի իրականացվում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Critically endangered species. One sub-population is known. The extent of occurrence and the area of occupancy are less than 10 km². Forestry activities represent serious danger to the habitats of the species.

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 2: Rare species.

It is included in the Annex of CITES as representative of Orchidaceae family.

It is not included in the Annexes of the Bern Convention.

Description. Perennial herb with short rhizome. Stem 25–60 cm, above the leaves glandulose. Developed leaves 2, elliptic, 5–10 x 3–8 cm, opposite approximated at the middle part of stem. Flowers greenish. Labellum yellowish–green, obcuneate, deeply bifid at apex. Very ornamental plant.

Distribution. In Armenia it grows in Idjevan floristic region (surroundings of Idjevan). AOO is 8 km², the number of locations is 1. Besides Armenia the species grows almost in the whole of Caucasus, in cold and temperate regions of Eurasia, it was introduced into North America.

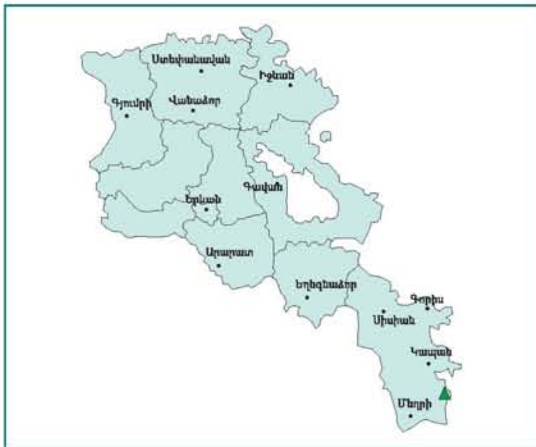
Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in lower mountain belt, at the altitudes of 700–1200 meters above sea level, in beech and beech–oak forests. Flowering in June, fruiting from June to July.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by unsustainable forestry activities.

Conservation actions. No conservation actions. Necessary: monitoring of the population state.

347. *Ophrys apifera* Huds. — Սարդակիր մեղվակիր — Офрис пчелonoсная

CR B 1 ab(ii,iii,v) + 2 ab(ii,iii,v)

© www.martinparrsnaturepics.com

Կարեգործիա: Կրիտիկական վիճակում գտնվող տեսակ է: Տարածման և բնակության շրջանների մասերեղը 10 քառ. կմ-ից պակաս:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված չէր:

Ընդգրկված է CITES-ի կոնվենցիայի հավելվածում որպես Orchidaceae ընտանիքի ներկայացուցիչ:

Բնոյնի կոնվենցիայի հավելվածում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Բազմամյա խոտաբույս՝ 20–50 սմ բարձրության՝ ամբողջական պալարներով: Շուրքը լայն օվալաձև, 1 դեղնավուն երիզով պուտով, հիմքում՝ 2 կոնուսաձև խավով թերթիկներով, պարզորոշ եռաբլթակ՝ լեզվակաձև կամ ձվաձև եզրերի թրթռակներով և համալայն կտրված միջին թրթռակով, զագարում՝ ներքև թերթիկով հավելումով: Կտուցաման վերնակապը՝ S-աձև: Մուկապատի արտաքին մասերը՝ վարդագույն կամ մանուշակագույն կամաչավուն ջղերով: Բարձրարժեք գեղագրական տեսակ է:

Տարածում: Հայաստանում աճում է միայն Զանգեզուրի ֆլորիստիկական շրջանում, Կապանի շրջակայքում: AOO 4 քառ. կմ է, լոկալիտներ՝ 1: Հայաստանից բացի, աճում է Անդրկովկասում, Թուրքիայում, Եվրոպայում, միջերկրածովյան սավաննային երկրներում, Արևմտյան Ասիայում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է ստորին լեռնային գոտում, ծ. մ. 600–800 մ բարձրությունների վրա, շիբլյակում: Մտնում է մայիս ամսին, պտղաբերում՝ մայիս–հունիսին:

Մահմանափակող գործոններ: Մահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ հողատարածքների յուրացման հետևանքով:

Պահպանության միջոցառումներ: Պահպանություն չի իրականացվում: Անհրաժեշտ է կազմակերպել հետազոտական աշխատանքներ նոր աճելավայրեր հայտնաբերելու համար, իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Critically endangered species. The extent of occurrence and the area of occupancy are less than 10 km².

It was not included in the first edition of the Red Data Book of Armenia.

It is included in the Annex of CITES as representative of Orchidaceae family.

It is not included in the Annexes of the Bern Convention.

Description. Perennial herb 20–50 cm, with entire tubers. Labellum broadly elliptic, with 1 yellow–marginate spot, 2 conical villous tubercles at base, distinctly 3-lobed; lateral lobes liguliform or ovate; central one almost round, at apex with recurved appendix. Rostrate connective S-shaped. External perianth segments pink or lilac, with greenish veins. Very ornamental plant.

Distribution. In Armenia it grows only in Zangezur floristic region (surroundings of Kapan). AOO is 4 km², the number of locations is 1. Besides Armenia the species grows in Transcaucasia, Talish, Europe, Mediterranean Sea basin, West Asia.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in lower mountain belt, at the altitudes of 600–800 meters above sea level, in the shiblak. Flowering in May, fruiting from May to June.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by land unsustainable use.

Conservation actions. No conservation actions. Necessary: monitoring of the population state, search of new habitats.

Մկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.

Аверьянов Л. В., Нерсисян А. А. 2001. Род *Ophrys*.

Флора Армении, 10: 217–221. Liechtenstein.

Renz J. 1978. *Ophrys*. Flora Iranica, 126: 66–87. Graz.

Renz J., Taubenheim G. 1984. *Ophrys*.

Flora of Turkey, 8: 475–502. Edinburgh.

Կազմող՝ Ա. Ա. Ներսիսյան

Compiler A. A. Nersisyan

348. *Orchis punctulata* Steven ex Lindl. — Խոլորձ կերպավոր — Ятрышник точечный

VUB 1 ab(ii,iii,iv) + 2 ab(ii,iii,iv)

© www.flickr.com

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր
Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.
Аверьянов Л. В., Нерсисян А. А. 2001. Род *Orchis*.
Флора Армении, 10: 199–210. Liechtenstein.
Красная книга Армянской ССР. 1989: 182. Ереван.
Renz J. 1978. *Orchis*. Flora Iranica, 126: 94–118. Graz.
Renz J., Taubenhe G. 1984. *Orchis*.
Flora of Turkey, 8: 516–534. Edinburgh.
Հավանող՝ Ա. Ա. Ներսիսյան
Compiler A. A. Nersisyan

Կարևոր դրսև: Խոլորձի տեսակ է: Տարածման շրջանի մակերեսը 5000 քառ. կմ–ից պակաս է, բնակության շրջանի մակերեսը՝ 500 քառ. կմ–ից պակաս: Մայրամուտի կատեգորիան իջեցվել է մինչև VU, քանի որ հայկական պոպուլյացիաները սահմանակից են Ադրբեջանի և Իրանի պոպուլյացիաների հետ:

«Հայաստանի Կարմիր գրքի» առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 2 կարգավիճակով՝ հազվագյուտ տեսակ:

Ընդգրկված է CITES-ի կոնվենցիայի հավելվածում որպես *Orchidaceae* ընտանիքի ներկայացուցիչ:

Բեռնի կոնվենցիայի հավելվածում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Բազմամյա խառաբույս՝ 30–50 սմ բարձրության, ամբողջական պարաներով: Ծաղկակիցները՝ սերմնարանից զգալիորեն կարճ: Ծաղիկները՝ դեղնավուն: Ծաղկապատի արտաքին մասերը առաջացնում են սաղավարտ 9–11 մմ երկարության, ներսում՝ մուգ պուտերով: Շուրթը հիմքում՝ մուգ գույնի ծծիկներով, խոր-եռարթյակ, 2 զծային եզրային բլթակներով և խոշոր երկու մասից կազմված միջին բլթակով: Խթանը՝ ներքև ուղղված, սերմնարանի կեսին հավասար երկարությամբ: Բարձրամեծ գեղազարդային տեսակ է:

Տարածում: Հայաստանում աճում է Զանգեզուրի (Թափ լեռնանցք, «Շիկահոյ» պետական արգելոց) և Մեղրու (Վահրավար, Շվանիձոր) ֆլորիստիկական շրջաններում: EOO 700 քառ. կմ է, AOO՝ 24 քառ. կմ, բնակիչները՝ 4: Հայաստանից բացի աճում է Ադրբեջանում, Թուրքիայում, Արևելյան միջերկրածովյան ավազանի երկրներում, Գրինում, Արևմտյան Ասիայում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիզիոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է սառնիկից մինչև վերին լեռնային գոտիներում, ծ. մ. 1000–2000 մ բարձրությունների վրա, մոտ սնառաններում, բլթերի մացառուներում, անտառների խոնավ բացատներում: Ծաղկում է ապրիլ–հունիս ամիսներին, պսակներում՝ հունիս–հուլիսին:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ գյուղատնտեսական հանդակների ընդլայնման, ճանապարհաշինության հետևանքով, ինտենսիվ հավաք որպես գեղազարդային բույս:

Պահպանության միջոցառումներ: Պոպուլյացիայի մի մասը աճում է «Շիկահոյ» պետական արգելոցի տարածքում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Vulnerable species. The extent of occurrence is less than 5000 km², the area of occupancy is less than 500 km². The category of threat is downgraded to VU, since the local populations border those in Azerbaijan and Iran.

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 2: Rare species.

It is included in the Annexes of CITES as representative of Orchidaceae family.

It is not included in the Annexes of the Bern Convention.

Description. Perennial herb 30–50 cm, with entire tubers. Bracts much shorter than ovary. Flowers yellowish. External perianth segments forming a calyx, 9–11 mm long, from inside dark aspersed. Labellum with dark papilae at base and large bipartite central lobe. Very ornamental plant.

Distribution. In Armenia it occurs in Zangezur (Tass mountain pass, “Shikahogh” State reserve) and Meghri (Vahavar, Shvanidzor) floristic regions. EOO is 700 km², AOO is 24 km². Locations are 4. The general area of distribution includes Transcaucasia, Talish, East Mediterranean, Crimea, West Asia.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows from lower to upper mountain belt, at the altitudes of 1000–2000 meters above sea level, in the open forests, forest glades, steppe shrubs and shibliak. Flowering from April to June, fruiting from June to July.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by arable land expansion, road construction, excessive collection as ornamental plant.

Conservation actions. Part of the population grows in “Shikahogh” State Reserve. Necessary: monitoring of the population state.

349. *Orchis stevenii* Rehb. f. — Խոլորձ Սթևենի — Ятрышник Стевена

EN B 1 ab(ii,iii,iv) + 2 ab(ii,iii,v)

© Էլեոնորա Գաբրիելյան
© Eleonora Gabrielyan

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի
հերբարիումի նյութեր
Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.
Аверьянов Л. В., Нерсисян А. А. 2001. Род Orchis.
Флора Армении, 10: 199–210. Liechtenstein.
Красная книга Армянской ССР. 1989: 183. Ереван.
Renz J. 1978. Orchis. Flora Iranica, 126: 94–118. Graz.
Renz J., Taubenhe G. 1984. Orchis. Flora of Turkey, 8:
516–534. Edinburgh.
Կազմող՝ Ա. Ա. Ներսիսյան
Compiler A. A. Nersesyan

Կարեգորիա: Վտանգված տեսակ է: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 500 քառ. կմ–ից պակաս է:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 1 կարգավիճակով՝ ոչնչացման սպառնալիքի ենթակա տեսակ:

Ընդգրկված է CITES–ի կոնվենցիայի հավելվածում որպես Orchidaceae ընտանիքի ներկայացուցիչ:

Բեռնի կոնվենցիայի հավելվածում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Բազմամյա խոտաբույս՝ 20–40 սմ բարձրության, ամբողջական պալարներով: Ծաղկակիցները՝ թեփաման: Սաղավարտը վերևից մոխրագույն, գորշա վարդագույն: Շուրթի մասերը՝ ամբողջաբեր: շուրթը՝ մուգ մազիկներով: Բարձրաբժեք գեղազարդալիք բույս է:

Տարածում: Հայաստանում աճում է Մեղրու ֆորիստիկական շրջանում (Վահրավար, Շվանիձոր): AOO՝ 12 քառ. կմ, լոկալիտետները՝ 2: Հայաստանից բացի աճում Մեծ Կովկասի Գլխավոր լեռնաշղթայի վրա, Անդրկովկասում, Թալիշում, Անատոլիայում և Հյուսիսային Իրանում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիզոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է ստորինից մինչև վերին լեռնային գոտիներում, ծ. մ. 700–2000 մ բարձրությունների վրա, լուսավոր անտառներում, մարգագետիններում, երբեմն ջրավազանների ափերին: Ծաղկում է մայիս ամսին, պտղաբերում՝ հունիսին:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ անտառտնտեսական աշխատանքների, գյուղատնտեսական հանդակների համար հողերի յուրացման, ճանապարհաշինության հետևանքով: Ինտենսիվ հավաք՝ որպես գեղազարդալիք բույս:

Պահպանության միջոցառումներ: Պահպանություն չի իրականացվում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Endangered species. The extent of occurrence and the area of occupancy are less than 500 km².

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 1: Endangered species.

It is included in the Annex of CITES as representative of Orchidaceae family.

It is not included in the Annexes of the Bern Convention.

Description. Perennial herb 20–40 cm, with entire tubers. Bracts squamiform. Cassis from above grayish–pink. Lobes of labellum integerrime; labellum covered with dark hairs.

Distribution. In Armenia it grows in Meghri (Vahravar, Shvanidzor) floristic region. AOO is 12 km², the number of locations is 2. Besides Armenia the species grows on the Greater Caucasus, Transcaucasia, Talish, Anatolia and North Iran.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows from lower to upper mountain belt, at the altitudes of 700–2000 meters above sea level, in light forests, in the meadows, sometimes along the banks of the water reservoirs. Flowering in May, fruiting in June.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by forestry activities, land development for arable purposes, road construction, as well as overcollection as a decorative plant.

Conservation actions. No conservation actions. Necessary: monitoring of the population state.

350. *Orehis tridentata* Scop. — Խոյրճ եռափամ — Ятрышник трехзубчатый

$$EN^* B \ 1 \ ab(ii,iii,iv) + 2 \ ab(ii,iii,v)$$

© Էդվինա Բոմոն
© Edvina Beaumont

Սկզբնաղբյուրներ\References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի
հեղբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.

Аверьянов Л. В., Нерсисян А.А. 2001. Род *Orchis*.

Флора Армении, 10: 199–210, Liechtenstein.

Renz J. 1978. Orchis. Flora Iranica, 126: 94–118. Graz.

Renz J., Taubenhe G. 1984. Orchis. Flora of Turkey, 8: 516-534. Edinburgh.

Կազմող՝ Ա. Ա. Ներսեսյան

Compiler A. A. Nersesyan

Կարեգործի: Վառագված տեսակ է: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 10 քառ. կմ–ից պակաս է: Նկատի ունենալով տեսակի մեծ ընդիանուր տարածումը, սպառնալիքի կատեգորիան իջեցվել է մինչև EN:

«Հայաստանի Կարմիր զորքի» առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված չէր:

Ընդգրկված է CITES-ի կոնվենցիայի հավելվածում որպես Orchidaceae ընտանիքի ներկայացուցիչ:

Բեռնի կոնվենցիայի համաձայնությամբ ընդգրկված է:

Նկարագրություն: Բազմամյա խառնարյու՝ 15–30 սմ բարձրությամբ, ամբողջական պլարներով: Մաղկակիցները՝ թաղանթալին, նշտաթաճեն: Մաղիկները՝ վաղալագույն կամ վարդալագույն մանուշակալագույն, մուգ ջղերով: Մաղկալատի արտաքին մասերը առաջացնում են սաղավարտ: Շուրթը՝ մուգ պտտերով խոր եռաբլթակ, միջին բլթակը հակաարտաձև ուրվագծով: Մաղկաբույլը՝ 2 (3) սմ երկարությամբ, կլորաերկարավուն կամ ձվաձև: Բարձրադժեր գեղազուգային տեսակ է:

Տարածում: Հայաստանում աճում է միայն Չանգեզուրի ֆոր-
խաղիկական շրջանում (Ծավ գյուղի շրջակայք): АОО 8 քառ. կմ
է, լուկախետը՝ 1: Հայաստանից բացի աճում է Կովկասում, Եվ-
րոպայում, միջերկրածովյան ավազանում, Ղրիմում, Արևմտյան
Ասիայում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիզրոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է ստորին լեռնային զառում, ծ. մ. 900–1000 մ բարձրությունների վրա, լուսավոր ամառամերձում: Շաղկիւմ է մայիս–հունիս ամիսներին, պտղաբերում՝ հունիս–հոկտեմբեր:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, ինտենսիվ հավաք՝ որպես գեղագույրային բույս:

Պահպանության միջոցառումներ: Անում է «Շէկլանոյ» պետական արգելոցի տարածքում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պոպուլյացիայի փնտրի մոնիթորինգ:

Category. Endangered species. The extent of occurrence and the area of occupancy are less than 10 km². Taking into consideration wide range of general distribution of the species, the category of threat has been downgraded to EN.

It was not included in the first edition of the Red Data Book of Armenia.

It is included in the Annex of CITES as representative of Orchidaceae family.

It is not included in the Annexes of the Bern Convention.

Description. Perennial herb 15–30 cm, with entire tubers. Inflorescence rotundate-oblong or ovate. Bracts membranous, lanceolate. Flowers pink or pinkish-purple, with dark veins. External perianth segments forming a cassis. Labellum dark-asperse, deeply 3-lobate with orbicordate central lobe. Very ornamental plant.

Distribution. In Armenia it occurs in Zangezur (vicinity of Tsav village) floristic region. AOO is 8 km², the number of locations is 1. Besides Armenia the species grows in the Caucasus, Europe, Mediterranean, Crimea, West Asia.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in lower mountain belt, at the altitudes of 900–1000 meters above sea level, in light forests. Flowering in May–June, fruiting in June–July.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, over-collection as a decorative plant.

Conservation actions. Grows in "Shikahogh" State Reserve. Necessary: monitoring of the population state.